

Las Trais Lias e la mazzacrada dals protestants en Vuclina

Martin Bundi ha examinà las funtaunas da las Trais Lias dal 16 e 17avel tschientaner

■ (anr/vi) En il 16avel tschientaner eran las Trais Lias fitg modernas. El las han proclamà la libertad da cretta – in fatg extraordinari per quest temp. En ses nov cudesch, examinescha il historiograf Martin Bundi ils decrets da las Trais Lias. Las scrittiras resplendan il cumbat per la nova libertad che vegn smanatschada da la cuntra-refurmaziun, ma era da l'inquisiziun. L'inquisiziun sa derasa en las Trais Lias entras l'influenza da Carlo Borromeo, il cardinal da Milaun. Era ils circuls reformads na vegnan betg da sa distanziar da la superstiziun che l'inquisiziun planta en la populaziun. Uschia vegnan strias persequitadas e brischadas era en vischnancas reformadas.

Decisiun progressiva il 1526

Il cudesch «Gewissensfreiheit und Inquisition im rätischen Alpenraum» sa fatschenta cunzunt cun las funtaunas dal 16avel tschientaner. Il 1526 ha la radunanza da las Trais Lias decidì che mintgin po eleger libramain tranter la cardientscha catolic-romana u la cretta reformada-evangelica. Questa decisiun valiva era per la Vuclina sco terra subdita. «Quai è stada l'emprima proclamaziun europea d'ina libertad relativa da religiun en questa furma», scriva Bundi. Questa libertad na saja sa chapescha betg da cumparegliar cun quella dad ozendi dal dretg uman. Ma ella eria fitg progressiva per quest temp. Interessant è il fatg ch'ils deputads da las Trais Lias, che han prendì la decisiun, appartegniavan tuts a la veglia cardientscha, ma simpatisavan para cun las novas ideas.

Ils babtists eran scumandads

Il decret munta l'entschatta d'in svilup pli liber da la nova cretta sin territori grischun. Las radunanzas da las Trais Lias han dentant già da precizar anc bieras giadas il principi. En decrets, ch'èn suandats pli tard, è vegnì scumandà da permalar ed insultar gliעד da l'autra religiun. La libertad religiosa assoluta n'enconuschivan las Trais Lias er betg. Uschia eri p.ex. scumandà als babtists ed anabaptists da derasar e pratitgar lur ductrina.

Da princip valiva la regla che ina vischnanca haja da surpigliar la religiun da la maioritad da ses abitants. Da far valair questa regla n'era dentant betg simpel. Uschia han las Trais Lias prescrit che omaduas cuminanze religiusas d'ina vischnanca hajan da far messa ina suenter l'autra en la baselgia. Era ils morts stoppian vegnir sepulids sin il medem santeri. A Churwalden è quai vegnì practitgà fin il 20avel tschientaner. Il pli savens han talas convivenzas dentant procurà per tensiuns, sco p.ex. a Sagogn nua che la minoritad reformada è vegnida sfurzada da bajegiar sia atgna baselgia.

Fugitivs en las Trais Lias

Cunzunt en la terra subdita ha la convivenza procurà per tensiun. Fitg problematic en la Vuclina eran ils blers «fugitivs» religius dal sid che tschertgavan domicil sin il territori da las Trais Lias. Per part sa tractavi da reformatur studgiads e cultivads, ma tranteren devi era fantasts che han empruvà d'instigar la populaziun.

Ils «teologs» fugitivs che levàn far messa en Vuclina stuevan perquai sa preschentar a la sinoda da las Trais Lias u a l'investg a Cuir. Questas instanzas avevan d'examinar ils prers e predigtants. E sche quels garantivan ch'els na fetschian nagina predgia nauscha u ageschian cunter las Lias, alura obtegnivan els la lubientscha da restar en il pajais.

Propaganda da la cuntra-refurma

Per part han ins pretendì che la populaziun catolica da la Vuclina saja vegnida supprimida dals potentats grischuns – per gronda part reformads – che regivan la vallada subdita. Per questa pretaisa n'ha Bundi chattà naginas cumprovas. «Talas pretaisas derivan dal vocabular da la propaganda cuntra-refurmatorica e tutgan tar las legendas», concluda l'historiograf. «Plitost existan decrets da las Trais Lias e disposiziuns da titulars reformads, che intimeschan la populaziun catolica da practitgar l'atgna cardientscha.»

Il pli grond interess da gudagnar influenza en la Vuclina vegniva dal sid, da l'investgieu da Como, da Milaun ed era da Roma. La pli gagliarda intervenziun en la suveranità da las Trais Lias è la bulla papala da Pius V dal 1570. En questa bulla nominescha il papa Johann Planta sco procuratur general da las Trais Lias, da la Vuclina, da Chiavenna e da Bormio.

Il papa dat a Planta la plenipotenza da reconquistar ils bains e dretgs che la baselgia catolica ha pers entras la refurmaziun. Quest plan muntava ina attatga sin las Trais Lias. Cura che Planta ha empruvà da metter en vigur la bulla papala hai dà revoltas. Da bunamain tuttas valladas èn truppas arrivadas a Cuir ed

han constituì ina dretgira che ha condemnà Planta a la mort.

L'inquisiziun da Milaun

Era l'inquisiziun è stada in instrument per spaventar las maximas liberalas grischunas. «Las Trais Lias stuevan permanentamain sa defender cunter l'inquisiziun.» Cunzunt cunter Milaun. Per part ha l'inquisiziun confiscà rauba da commerziants reformads grischuns. Ella ha era organisà arrestaziuns dad exponents ch'eran fugids en las Trais Lias.

Per part sa splegavan questas arrestaziuns schizunt sin territori da las Trais Lias. Lezzas han mintgamai empruvà da liberar ils arrestads sin via diplomatica u cun agid diplomatic dals Confederads. Quai n'ha dentant betg funcziunà savens. Las dretgiras d'inquisiziun levàn extirpar ils «nuncarments» ch'eran mitschads en Vuclina. Il pli simpel gieva quai cun denunziar els sco strias.

Gronds process cunter strias

Cun il temp han dentant era gronds process chatschà ragisch en il Grischun. L'emprim è quai succedì il 1583 entras l'influenza illegala dal cardinal milanais Carlo Borromeo. Lez ha introducì en la Mesolcina, pia sin territori da las Trais Lias, ils process da massa e la mort en il fiu. L'exempel da la Mesolcina ha infectà las autras valladas ed i ha dà ina vaira isteria sin process en ils quals gist pliras strias enina èn vegnidas condannadas a la mort.

En sia premura da cumbatter ils reformatur en las Alps n'ha il cardinal milanais già naginas retegnientschas. Il 1584 ha el inscenà ina attatga sin la Vuclina cun il plan d'eliminar la minoritad protestanta. Quest plan n'è betg reussi. Ma il 1620 hai puspè dà ina revolta cun sustegn da la Spagna e dal papa. En questa revolta èn vegnids mazzacrads tut ils protestants e la nova religiun è vegnida extirpada en questa regiun.

Martin Bundi: «Gewissensfreiheit und Inquisition im rätischen Alpenraum». Chasa editura Haupt. 400 paginas. 38 francs. Berna 2003. ISBN 3-258-06611-6.